

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЙОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ

У сучасних умовах економіки, що характеризується великим коливанням факторів внутрішнього й зовнішнього середовища функціонування підприємств, загрозами їх фінансовим інтересам з боку окремих суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, одним з актуальних напрямів фінансового менеджменту є збереження фінансової безпеки підприємства.

Національна безпека країни прямо залежить від захищеності її економічних суб'єктів і, перш за все, – підприємств, що наочно підтвердила світова фінансова криза, наслідки якої лягли серйозним тягарем як на макроекономічні тенденції розвитку України, так і на мікроекономічні показники діяльності окремих суб'єктів господарювання.

Ефективність діяльності будь-яких підприємств зумовлена переважно станом їх фінансів, що призводить до необхідності розгляду проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємств як окремої складової і водночас як підсистеми економічної безпеки.

Значний внесок у розробку теорії фінансової безпеки зробили такі зарубіжні вчені: Г. Фостер, Дж.-К. Ван Хорн, К. Жюгляр, Дж. Найт, Т. Аліссон, Й. Шумпетер.

Питанням фінансової безпеки підприємства багато уваги приділено такими вченими, як О. Ареф'єва, О. Беліков, О. Барановський, І. Бланк, О. Гетьман, Б. Жнякін, Т. Загорельська, Т. Кузенко, Р. Папехін, В. Прохорова, Н. Сабліна, Д. Штембуляк, К. Горячева, В. Забродський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Н. Капустін, О. Новікова, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Проскурін, В. Шаповал, С. Шкарлет.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що для оцінки фінансової безпеки

переважають методики із прогнозування вірогідності банкрутства, оцінювання фінансового потенціалу, визначення фінансової стійкості підприємства тощо, розроблені західними економістами (Е. Альтман, У. Бівер, Р. Ліс, П. Вайбель, Дж. Фулмер, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, Ж. Дєпалян, К. Беєрман, Р. Чессер та ін.) для умов західних компаній. Таким чином, їх використання є недоцільним для економічної системи України.

Вирішенню проблеми оцінки рівня фінансової безпеки вітчизняних підприємств приділяли увагу такі українські та російські дослідники, як О. Ареф'єва, І. Бланк, К. Горячева, Л. Матвійчук, О. Петріна, Р. Папехін, А. Єпіфанов, Л. Костирко, Т. Кузенко, О. Барановський, Л. Гомілко та ін. [1-11]. Однак ця проблема дотепер залишається дискусійною, що насамперед обумовлюється відсутністю єдиних критеріїв щодо оцінки фінансової безпеки, вибору системи показників (індикаторів), які її характеризують, а також методичних підходів до визначення її рівня.

Фінансова безпека – складна категорія, оцінка якої базується на розрахунку великої кількості показників. Це означає, що використання комплексної оцінки є одним із найбільш обґрунтованих підходів до визначення рівня фінансової безпеки підприємства.

В економічній літературі існують різні кількісні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства: індикаторний метод, ресурсно-функціональний, агрегатний, підхід на основі визначення ймовірності банкрутства, інтегрований і комплексний, які мають певні переваги й недоліки.

До переваг сучасних методик можна віднести: об'єктивність отриманих результа-

тів, оскільки використовуються стандартизовані форми фінансової звітності (за умови, що звітність є «справжньою»); конкретика дослідження і здатність виміряти отримані результати; можливість отримання інтегрованого показника або рейтингового числа, що дає комплексну оцінку фінансового стану з урахуванням галузевої специфіки.

До недоліків можна віднести: відсутність загальноприйнятої системи показників фінансового стану; у різних публікаціях застосовуються різні терміни для опису одних і тих самих формул, і, навпаки, однакові терміни відносяться до різних коефіцієнтів або показників, що їх складають; невелика кількість сучасних та адаптованих до умов української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на суб'єктах підприємства; недосконалість системи нормативних значень коефіцієнтів; у багатьох випадках результати аналізу фінансового стану з використанням кількісних методик ґрунтуються на недостовірній інформації, при цьому вона може бути викривлена як із суб'єктивних, так і об'єктивних причин.

Метою статті є розробка методики оцінки фінансової безпеки підприємства на основі ідентифікації його фінансового стану.

Проблема розробки методів оцінки фінансової безпеки підприємства має важливе методологічне значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного знання фінансового стану підприємства, і завдяки цьому його підтримання в ринкових конкурентних умовах на належному рівні. Оцінка динаміки зміни фінансового стану підприємства є одним з індикаторів фінансової безпеки підприємства. При оцінюванні фінансової безпеки підприємства необхідно розпочинати з розрахунку показників, які допоможуть зрозуміти умови функціонування підприємства, тобто, чи є воно стабільним, чи в діяльності підприємства існує кризова ситуація. Фінансовий стан характеризує умови функціонування підприємства, а фінансова безпека має захищати та поліпшувати ці умови.

Найбільш ефективною кількісною методикою оцінки фінансового стану підприємства є багатофакторний дискримінантний аналіз. Під дискримінантним аналізом розуміють комплекс методів і прийомів математичної статистики, за допомогою яких здійснюється класифікація аналізованих елементів

залежно від значень вибраної сукупності показників відповідно до побудованої шкали інтерпретації. Основним завданням дискримінантного аналізу є дослідження групових відмінностей – розрізнення (дискримінація) об'єктів за певними ознаками [12].

Залежно від мети, періодичності фінансового аналізу, його об'єкта й результатів науковцями були розроблені цілі комплекси аналітико-оцінних показників, зокрема показники оцінки майнового стану суб'єкта підприємства, прибутковості, ліквідності, платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності.

На нашу думку, зважаючи на те, що деякі показники багато в чому дублюють один одного, варто обрати такі показники, які б представляли кожен групу. Отже, слід відібрати такий набір показників, який би комплексно оцінював фінансовий стан підприємства в першу чергу з точки зору ризиків. Особливу увагу слід звернути на показники фінансової стійкості підприємства, оскільки саме вони є головними при визначенні рівня фінансової безпеки.

Таким чином, запропоновано такі показники фінансової та ринкової стійкості, платоспроможності, а також аналізу майнового стану підприємства, які, на наш погляд, щонайкраще відображають фінансовий стан:

- x_1 – коефіцієнт фінансової незалежності;
- x_2 – коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- x_3 – коефіцієнт покриття;
- x_4 – коефіцієнт мобільності активів.

Для проведення дослідження були проаналізовані фінансові показники 20 підприємств телекомунікаційної галузі, використовуючи звітність із загальнодоступної інформаційної бази даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів [13]. Сформовано вибірку підприємств зі стійким та нестійким фінансовим станом (табл. 1).

На основі отриманих даних розраховано вектор дискримінантних коефіцієнтів:

$$A = \begin{pmatrix} 23,303 \\ -9,325 \\ 8,434 \\ 40,772 \end{pmatrix}.$$

$$f(x) = 23,308x_1 - 9,325x_2 + 8,434x_3 + 40,772x_4.$$

Фінансові показники підприємств телекомунікаційної галузі

Підприємства	Показники			
	x1	x2	x3	x4
зі стійким фінансовим станом				
ЗАТ "Український мобільний зв'язок"	0,84	0,45	1,34	0,59
ЗАТ "Фарлеп-Телеком-Холдинг"	0,56	0,56	1,08	0,46
ЗАТ "Київстар Жд. Ес. Ем."	0,73	0,67	2,21	0,48
ВАТ "Промтелеком"	0,62	0,34	1,78	0,52
ЗАТ "Доріс"	0,51	0,74	1,54	0,63
ЗАТ "Полтаваінфоком"	0,88	0,97	2,84	0,54
ЗАТ "Воля-кабель"	0,55	0,99	1,96	0,75
ЗАТ "Пріоком"	0,64	0,94	1,36	0,59
ЗАТ "Телекомунікаційні системи"	0,56	0,78	2,15	0,67
ЗАТ "Світтелеком"	0,88	0,59	1,99	0,72
із нестійким фінансовим станом				
ВАТ "Модем"	0,39	0,98	0,90	0,34
ЗАТ "Телекомінвест-Київ"	0,43	1,09	0,76	0,25
ЗАТ "Українські радіосистеми"	0,51	1,56	0,64	0,32
ВАТ "Свемон-Укрбудтелеком"	0,47	2,76	1,06	0,43
ЗАТ "Сіті Нет"	0,35	2,15	1,00	0,43
ЗАТ "Елсітон"	0,24	1,04	0,54	0,53
ЗАТ "Інтернет-сервіс"	0,48	1,24	0,42	0,38
ЗАТ "Белком"	0,33	1,17	0,87	0,47
ЗАТ "Сатлайн"	0,46	0,96	0,32	0,38
ЗАТ "Датагруп"	0,29	0,91	0,98	0,22

Найбільше впливають на дискримінантну функцію (збільшують її) перший і четвертий коефіцієнти, тобто коефіцієнт фінансової незалежності й коефіцієнт мобільності активів. Третій коефіцієнт – покриття – також має позитивний вплив на значення функції дискримінанта, але менше, ніж пер-

ший і четвертий. Другий коефіцієнт (співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості й мобільності активів), навпаки, зменшує значення функції.

Значення дискримінантної функції для підприємств телекомунікаційної галузі наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Значення дискримінантної функції для підприємств телекомунікаційної галузі

Підприємства зі стійким фінансовим станом	f1	Підприємства з нестійким фінансовим станом	f2
ЗАТ "Український мобільний зв'язок"	50,739	ВАТ "Модем"	21,404
ЗАТ "Фарлеп-Телеком-Холдинг"	35,694	ЗАТ "Телекомінвест-Київ"	16,460
ЗАТ "Київстар Жд. Ес. Ем."	48,976	ЗАТ "Українські радіосистеми"	15,784
ВАТ "Промтелеком"	47,494	ВАТ "Свемон-Укрбудтелеком"	11,688
ЗАТ "Доріс"	43,660	ЗАТ "Сіті Нет"	14,074
ЗАТ "Полтаваінфоком"	57,434	ЗАТ "Елсітон"	22,059
ЗАТ "Воля-кабель"	50,696	ЗАТ "Інтернет-сервіс"	18,660
ЗАТ "Пріоком"	41,676	ЗАТ "Белком"	23,281
ЗАТ "Телекомунікаційні системи"	51,228	ЗАТ "Сатлайн"	19,961
ЗАТ "Світтелеком"	61,148	ЗАТ "Датагруп"	25,508

Середні значення дискримінантної функції для підприємств зі стійким фінансовим станом – $\bar{f}_1 = 48,87$, а для підприємств із нестійким фінансовим станом – $\bar{f}_2 = 17,89$. Константа дискримінації дорівнює:

$$C = \frac{1}{2}(48,87 + 17,89) = 33,38.$$

Як перевірка й умова правильного розбиття досліджуваних об'єктів на вибіркі мо-

же служити той факт, що всі значення дискримінантних функцій, що входять до групи зі стійким фінансовим станом, більше константи дискримінації, і, навпаки, підприємства, що знаходяться на межі кризи, мають значення дискримінантних функцій нижче, ніж константа дискримінації.

Дану методику апробовано для ПАТ «Укртелеком». Значення фінансових коефіцієнтів за 2007-2012 рр. подано в табл. 3.

Таблиця 3

Фінансові показники ПАТ «Укртелеком»

Показники	Рік					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
x1	0,71	0,60	0,59	0,63	0,60	0,62
x2	1,41	1,04	1,05	1,44	0,95	2,16
x3	3,47	1,86	1,80	1,29	0,43	0,34
x4	0,27	0,20	0,21	0,18	0,11	0,16

Якщо враховувати нормативні значення коефіцієнтів, бачимо, що коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості перевищує критичне значення і це є негативним моментом, оскільки кредиторська заборгованість є джерелом покриття дебіторської заборгованості. Коефіцієнт мобільності активів теоретично повинен мати значення, не менше, ніж 0,5, на ПАТ «Укртеле-

ком» він протягом усіх років має менше значення. Коефіцієнт покриття з 2011 р. менш критичного значення, що свідчить про неліквідний баланс підприємства. Коефіцієнт фінансової незалежності знаходиться в межах норми, що дає можливість виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів.

Отже, значення дискримінантної функції для ПАТ «Укртелеком» становить:

$$2007 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,71 - 9,325 \cdot 1,41 + 8,434 \cdot 3,47 + 40,722 \cdot 0,27 = 43,7$$

$$2008 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,60 - 9,325 \cdot 1,04 + 8,434 \cdot 1,86 + 40,722 \cdot 0,20 = 28,1$$

$$2009 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,59 - 9,325 \cdot 1,05 + 8,434 \cdot 1,80 + 40,722 \cdot 0,21 = 27,7$$

$$2010 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,63 - 9,325 \cdot 1,44 + 8,434 \cdot 1,29 + 40,722 \cdot 0,18 = 19,5$$

$$2011 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,60 - 9,325 \cdot 0,95 + 8,434 \cdot 0,43 + 40,722 \cdot 0,11 = 13,2$$

$$2012 \text{ рік: } fz(x) = 23,308 \cdot 0,62 - 9,325 \cdot 2,16 + 8,434 \cdot 0,34 + 40,722 \cdot 0,16 = 3,7.$$

Отримані дані дозволяють встановити класову приналежність ПАТ «Укртелеком». У 2007 р. значення функції досить велике й перевищує значення константи дискримінації. Це свідчить про те, що ПАТ «Укртелеком» у 2007 р. належав до групи підприємств зі стійким фінансовим станом.

З 2008 до 2012 р. спостерігається тенденція погіршення фінансового стану підприємства. Тепер значення дискримінантної функції менше, ніж константа дискримінації, що підтверджує наявність у підприємства сукупності фінансових проблем. Тенденція погіршення фінансового стану стала логічним відображенням наслідків світової еко-

номічної кризи для галузі телекомунікацій. Такий стан є значною загрозою фінансовій безпеці підприємства.

Запропонована методика оцінки фінансової безпеки підприємства на основі ідентифікації його фінансового стану може використовуватися службою внутрішнього аудиту або службою економічної безпеки підприємства як методичне забезпечення. Професіонал з фінансової безпеки (аналітик з питань фінансової безпеки) в оперативному режимі повинен проводити моніторинг фінансового стану й оперативно реагувати на зміну ситуації.

Крім цього, має бути створена інформаційна система для всебічного й об'єктивного моніторингу, що включає виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансової безпеки підприємства. На основі одержуваної інформації має розроблятися комплекс оперативних і довгострокових заходів протидії негативним чинникам, а також щодо попередження й подолання можливих негативних наслідків загроз.

Висновки. Упровадження розробленого алгоритму оцінки фінансової безпеки підприємства на основі ідентифікації його фінансового стану дасть змогу безперервно відстежувати й оцінювати стан безпеки, вчасно виявляти загрози та небезпеки і приймати відповідні рішення щодо їх мінімізації. Застосування багатофакторного дискримінантного аналізу дає можливість значно спростити процедуру оцінки фінансового стану підприємства й підвищує рівень об'єктивності остаточних висновків. Завдяки розрахунку інтегрального показника усувається основний недолік традиційного аналізу фінансового стану – неможливість однозначних висновків, якщо значення окремих показників свідчить про позитивний розвиток підприємства, а інших – про незадовільний.

Важливе значення в забезпеченні фінансової безпеки підприємства має розробка індикаторів фінансової безпеки. Для фінансової безпеки значення мають не самі показники, а їх порогові значення, за межами яких підприємство втрачає здатність до стійкості, динамічного саморозвитку, конкурентоспроможності, стає об'єктом ворожого поглинання. Подальший розвиток досліджень передбачає розробку індикаторів фінансової безпеки підприємств телекомунікаційної галузі.

Література

1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98-104.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Горячева К.С. Финансовая безопасность предприятия. Сутьность та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
4. Матвійчук Л.О. Методика визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств / Л.О. Матвійчук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5 (119). – С. 109-114.
5. Петрина О.Б. Методичні засади оцінювання фінансової безпеки підприємства / О.Б. Петрина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.12. – С. 229-237.
6. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р.С. Папехин. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007 – 16 с.
7. Финансовая безопасность предприятий і банківських установ: моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми: ДНВЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
8. Костирко Л.А. Диагностика влияния потенциала финансовой стійкості на финансовую безопасность предприятий / Л.А. Костирко // Часопис економічних реформ. – 2011. – № 3. – С. 49-56.
9. Гомілко Л.П. Оцінка фінансової безпеки підприємства / Л.П. Гомілко, Т.Ф. Косянчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 4. – Т. 2. – С. 46-49.
10. Барановський О.І. Финансовая безопасность в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [моногр.] / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
11. Кузенко Т.Б. Узагальнення підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства / Т.Б. Кузенко, О.П. Полтініна // Матеріали 7 міжнар. наук.-практ. конф. «Наука і технологія: крок до майбутнього 2011». – Прага, 2011. – С. 60-63.
12. Дискримінантний анализ и другие многомерные методы в маркетинговых исследованиях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ciu.kiev.ua/19/27.html>.
13. Загальнодоступна інформаційна база даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stockmarket.gov.ua/>.

Надійшла до редакції 20.03.2013 р.